

FRITZ GERGELY

BRECHT MINT MUSICALSZERZŐ

Bertolt Brecht: *Koldusopera* – Szegedi Szabadtéri Játékok, Újszegedi Szabadtéri Színpad

Középen Benedek Ágnes és Erdei Gábor. Fotó: Dusha Béla

Hogyan fér össze Brecht a teljesen elbulvárosodott Szegedi Szabadtéri Játékok műsorával? Nos, nehezen. Ezért is érzem bátor döntésnek a fesztiváligazgató, Herczeg Tamás részéről, hogy a frissen felújított újszegedi színpad műsorára tűzte a *Koldusoperát*, a színrevitelrel pedig a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház igazgatóját, Bocsárdi Lászlót és társulatát bízta meg. Ám a bátorság dacára is releváns kérdés, hogy mit keres Brecht drámája egy fogyasztói szórakoztatásra specializálódott szabadtéri színház programjában, ahol a *We Will Rock You*, a *Szerelmes Shakespeare*, illetve a *Titanic* című művek adják a műsor gerincét. Természetesen látszik annak a szándéka, hogy az újszegedi színpad a művészi kísérletezés terepe legyen, ám még a szentgyörgyiek előtt bemutatott *Don Juan*-nal sem sikerült ennek a törekvésnek kellő nyomatékot adni.¹

Bocsárdi *Koldusoperája* mégis ebben a közegben szólalt meg, amit a rendezés finom iróniával még reflexió tárgyává is tett. Jóllehet Brecht művei közül épp a *Koldusoperát* a legkönnyebb olcsó zenés produkcióvá puhítani, Bocsárdi nem ezt az utat választotta, inkább finoman parodizálta a Szabadtéri futószalag-musicaljeinek klisészerűségét és teatralitását. A játékstílust uraló ironia kezdőpontja maga a színlap: aligha létezik bombasztikusabb paradoxon, mint a „Brecht-musical” műfajmegjelölés, főleg, ha figyelembe vesszük Brecht lesújtó véleményét korának zenés színházáról. Bocsárdi finom iróniával hálózta be rendezését, nyoma sincs a tökéletes illúziót garantáló tiszta énekhangoknak és a látványelemek öncélú halmozásának – a konzumszórakoztatás eme kritikája ebben a kontextusban egy aktuális Brecht-olvasatnak is elkönnyvelhető.

Bocsárdi többregeű előadást dolgozott ki, rá jellemző módon a szöveg alapráncszota érdekelte, így főként a szereplők közti dinamikára és a személyközi konfliktusok kiélezé-

¹ Az előadásról I. JÁSZAY Tamás „Don Marketing” című kritikáját a *színház.net*-en: <https://szinhaz.net/2019/07/30/jaszay-tamas-don-marketing/>.

sére helyezte a hangsúlyt. Ahogy a premier előtt nyilatkozta: „ez a mű – a társadalmi összefüggésein túl – elsősorban azért ragadta meg a figyelmem, mert a benne megjelenő témák, az árulás, a barátság, a szülő-gyermek viszony, a szerelem, a bosszú, oly módon artikulálódnak, hogy képesek felkavaró módon hatni rám, zavarba hoznak, és arra emlékeztetnek, hogy az élet végső soron mindig az irracionális mentén szerveződik”.² Bocsárdi tehát nem tolja előtérbe a *Koldusopera* ideológiai rétegeit, inkább elrajzolt családi drámát kerekíti a Peachum család és Penge Mackie közti versengő acsarkodásból, a jeleneteket pedig minduntalan a helyzetek, a párbeszéd és a karakterek ironikusságára hegyezi ki. A fekete dominálta, túlesztétizált dízajndíszlet (tervező: Bartha József) implicit módon utal Peachum (Szakács László) társadalmi státuszára, ám nem a kapitalizmuskritika, hanem a figura kisszerű izléstelensége emelkedik ki. Peachum ebben az olvasatban a ravasz, de üresfejű vállalkozó, oldalán a külsőségeknek élő luxusfeleséggel (D. Albu Annamária). Az irónia célpontja szintűgy a családban uralkodó izlésvilág, ám a rendezés mindezt nem helyezi bele egy jól körülhatárolható politikai kontextusba. Az iróniát inkább az táplálja, ahogyan ebbe az ideálisnak tűnő zárványba belép a fekete színű, kígyóbőr mintás nadrágot viselő, a polgári jólneveltség szabályaira fittet hányó Penge Mackie (Erdei Gábor), és elrabolja Polly nevű lányukat (Benedek Ágnes). És itt az *ahogyan* a lényeg. Mondhatnánk erre, hogy ez a Brecht-darab felületi rétege, ám a társadalmi-családi szint karakterizálásával Bocsárdi a gesztikusagra helyezi a hangsúlyt. A színészek játékában a klasszikus karakterformálást és a musicalszerű énekstílust minduntalan megszakítja egy-egy odaékelődő, az addigi stílusregisztértől eltérő mozdulat, nem várt arckifejezés, a helyzet abszurditását leleplező gesztus. Ezekben az apró megoldásokban rejlenek az előadás erényei, amelyek a szabadtéri színpad tágas terében olykor szétterülnek, és kevésbé tudnak koncentrált jelentésben formát ölteni. A színészi játék árnyaltsága nem minduntalan válik láthatóvá, holott a jelhasználat tekintetében ez a legfontosabb tényező: az előadás egyértelműen Erdei Gábor természetességet árasztó, formátumos színészi jelenlétére épül. Fontos állomás ez a szerep Erdei pályáján, hiszen korábban főként karakterszerepek találták meg, a közelmúltbeli jelentős munkái, így a (szintén Bocsárdi rendezte) *Sam* címszerepe és az *Egy zabigyerek két háttér előtt történetet mesélben* (Radu Afrim) alakított bordélyháztulaj után most egy klasszikus főszerepben mutathatta meg színészi tudását. Erdei Gábor kapcsán testalkata a legfőbb jelentéshordozó, főként az, ahogyan a saját testével, túlsúlyosságával mint autentikus jelmezzel bánni tud. Erdei széles színészi eszköztárát felvillantva teremti meg azt a figurát, amely már a pusztá megjelenésével ironikus hatást kelt: könnyeden, mégis gondosan felépített karakterábrázolással él ebben a színpadi konstellációban, és tudatosan játszik a fizikumával. Kivált akkor, amikor a kígyóbőr nadrág mellett napszemüveget is hord, s amikor a helyes, kulturált viselkedésről papol embereinek a házassági ceremónián. Nem brutális bűnözőt, hanem egy szerethető bunkót, a mohó gengszter mellett sármoskodó clownt hív életre Penge Mackie-ként, hiszen a cinikus brutalitás és a testjelmeze által kiváltott esetlenség feszültségbe kerül, a két eltérő értékkate-

2 „Az élet végső soron mindig az irracionális mentén szerveződik” – Beszélgetés Bocsárdi László rendezővel, PAPP Tímea interjúja, *Revizoronline*, 2019.07.28., <https://revizoronline.com/hu/cikk/8001/beszeltetes-bocsardi-laszlo-rendezovel/>.

Mi? Bertolt Brecht: Koldusopera

Hol? Szegedi Szabadtéri Játékok, Újszegedi Szabadtéri Színpad

Kik? Erdei Gábor, Szakács László, D. Albu Annamária, Benedek Ágnes, Pálffy Tibor, Pál Ferenczy Gyöngyi, Gajzágó Zsuzsa, Fekete-Lovas Zsolt, Kónya-Ütő Bence / Jelmez: Cs. Kiss Zsuzsanna / Díszlet: Bartha József / Dramaturg: Benedek Zsolt / Zenei vezető, karmester: Incze Katalin / Világítás: Baumgartner Sándor / Rendező: Bocsárdi László

goria pedig groteszk fénytörésben állítja elénk azt a figurát, akit valójában antipatikusnak kellene éreznünk.

Nem referenciális jelentésben tárul elénk a gengszter alakja, s nem csettinthetünk elégedetten, világképünkben megerősítve, hogy látjuk és felismerjük a cinikus maffiózót. A magyarországi *Koldusopera*-értelmezések felől mindez könnyen tűnhet elefántcsonttoronybeli esztétizálásnak, a politikai kontextus etikátlan kizárásának. Bocsárdi azonban úgy vonja be a társadalmi-politikai mező szerkezeti vonatkozásait, hogy nem lép ki a műből: a bulvár- és a musicalszerűség felmutatására is azért van szükség, hogy az ironikus formanyelv elkezdje és láthatóvá tegye azt. Ilyen a féltékenység-duett, amely a Polly és Lucy közti meccset nemcsak a versengés felől teszi ironikussá, hanem beillene markáns musicalparódiának is. Nemcsak a színpadias ének, a show-szerű beállítás, de maga a színpadkép is nevetésre készíti a nézőt. Polly a szőke haját ritmusosan dobáló és igazgató elkényeztetett királylány, akitől el akarják venni a szerelmét, Lucy (Pál Ferenczy Gyöngyi) pedig a végzet asszonyaként fellépve méri össze vele az erejét.

A referenciális politikai vonulat kapcsán szintűgy nem az elnyomók-elnyomottak dinamikáját mondja fel újra az előadás (ahogy az Bodó Viktor – egyébként kitűnő – 2015-ös rendezésében a Vígszínházban történt),³ hanem éppen a struktúrát, a „koldusoperaságot” teszi irónia tárgyává, azt, ahogyan a felületes politikai olvasat elhalványítja a mű rétegzettségét. Hans-Thies Lehmann talán ezt nevezné a színház politikusságának, amit nem a politikailag elnyomottak színpadra helyezése avat politikáivá, hanem a belső struktúrák megszakítása. Nem kész válaszokat, hanem éppen a cselekedetek, tettek kontextusát mutatja fel a jelenetekben Bocsárdi: Tigris Brown (Pálffy Tibor) és Penge Mackie ágyú-dala expresszív energiákat mozgósít, s benne nemcsak a zenei vetület, hanem a hangerő és a macsós színészi mozgás teszi nyilvánvalóvá a két figura tesztoszteronkilengését.

Megjegyzendő, hogy mindezek mellett az előadás nem hibátlan. A szabadtér eleve fokozza a teatralitást, a rendezésnek emellett nem mindig sikerül meghúznia az egyes jelenetek kontúrjait, így néha elhalványul a koncepciózussága. A sepsiszentgyörgyi kőszínházi térben a gesztikuság, illetve a jelenetek iróniája minden bizonnyal koncentráltabban tudja kifejteni a hatását, a szegedi közönség reakciói alapján a rendezés legfőbb stílusjegye ugyanis alig talált célba, s vélhetően nem csak a korlátozott látásviszonyok miatt.

3 Bodó Viktor *Koldusopera*-rendezéséről l. HERMANN Zoltán „Mindenki mindenkivel” című írását lapunk 2015. májusi számában, illetve online: <https://szinhaz.net/2015/05/11/hermann-zoltan-mindenki-mindenkivel/>.